Entomologische avonturen op de Canarische Eilanden

door

D. L. UYTTENBOOGAART*)

Hoe ik ertoe gekomen ben mij speciaal te wijden aan de studie van de coleoptera der Canarische Eilanden? Hoe vreemd het moge lijken, een keelaandoening van mijn vrouw was daartoe de aanleiding. Die is nu gelukkig geheel genezen, maar tusschen 1920 en 1930 moest zij vrijwel iederen winter in een warme stofvrije omgeving doorbrengen. Aanvankelijk was dit altijd Capri of Taormina, maar in 1924 lazen wij in de Haagsche Post een enthousiast artikel van Mr. Van Rossum, bedoeld als reclame voor de Kon. Holl. Lloyd, over de Canarische eilanden en toen bleek, dat mijn vriend D. G. van Beuningen ons daar ter plaatse een introductie bij een notabele Spaansche familie kon verschaffen, besloot mijn vrouw daarheen te gaan in den winter van 1925 met de pleegdochter Miss Scott Allen, die wij van de laatste reis naar Capri in 1924 hadden medegebracht. Ik zou de dames dan weer in het voorjaar afhalen. Zoodra het plan gemaakt was, schafte ik mij alle reisgidsen en wetenschappelijke verhandelingen over de Islas Canarias aan, die ik maar grijpen en vangen kon, want de lezing van Wollaston's Coleoptera Atlantidum had een nieuwe wereld voor mij doen opengaan en getrouw aan mijn principe besloot ik zooveel mogelijk kennis over de geheele natuur van het gebied te vergaren, niet alleen als een gids voor het verzamelen, maar ook om ten slotte het verzamelde in verband met zijn omgeving te kunnen beschouwen. Zoodoende kan ik U iets meer over die eilanden vertellen dan alleen over de kevers. Eerst iets over de ligging, vóór Afrika's westkust op ongeveer 27° N.B. Het uiterst westelijke eiland Hierro, door de Nederlandsche zeevaarders Ferro geheeten, bepaalde vroeger den 0-meridiaan, die nu naar Greenwich wordt genoemd. Er zijn zeven groote eilanden en eenige kleintjes, sommige niet meer dan eenzame rotsen. De groote zijn: Van Oost naar West: Lanzarote, Fuerteventura, Gran Canaria, Tenerife, Palma, Gomera en Hierro. Van de kleine vindt men in de litteratuur nog al eens vermeld Lobos en Graciosa, terwijl een rots in de baai van Hierro bekend is geworden, omdat er een speciale hagedissoort op leeft. De twee oostelijke eilanden hebben een semi-woestijnklimaat en slechts matig hooge bergen (tot ongeveer 600 M.), de drie westelijkste hebben een uitgesproken vochtig zeeklimaat, terwijl Gran Canaria en Tenerife een overgang tusschen deze beide groepen vormen met een droge Oost- en vochtiger Westkust. Alle eilanden zijn door vulcanische uitwerpselen van enorme dikte bedekt, zoodat slechts hier en daar door toevallige ontsluitingen (meestal door afkalvingen aan de kust) gebleken is dat er een grondslag moet zijn van ouderen niet-vulcanischen oorsprong, mogelijk een uitlooper van de plooiingen van het Atlasgebergte in welks verlengde de eilanden ongeveer liggen. Op Gran Canaria stijgt de centrale bergrug (Cumbre genaamd) tot 1900 M., de Piek van Tenerife tot 3700 M., de vulcaan van Palma tot 2400 M. en de Cumbren van Gomera en Hierro tot resp. 1400 M. en 1500 M.. De plantengroei, voorzoover niet geïmporteerd, is hoogst eigenaardig. Zij is allereerst verdeeld in zônes, een kustzône met droogte- en warmteminnende gewassen, die de twee oostelijke eilanden geheel inneemt, op Gran Canaria aan de Oostzijde tot circa 800 M., aan de Westzijde tot 500 M. stijgt, op Tenerife O.-zijde 500 M., W.-zijde 300 M. en op de drie westelijke eilanden rondom tot ongeveer

*) Naar een causerie, gehouden op de 99e Zomervergadering der Ned. Ent. Ver. te Amsterdam op 24 Juni 1944.

300 M. Daarop volgt een vochtiger overgangsgordel met nachtnevels, die van 200 tot 500 M. hooger reikt en daarop de wolkenzône tot ongeveer 1800 M. Daarboven strekt zich dan op de Piek van Tenerife weer een droog gebied uit, de zoogenaamde Cañadas, waar, alleen in de wintermaanden, nu en dan wat sneeuw valt.

De flora bevat een overwegend groot aantal endemismen, die veelal een tertiair karkter dragen, zooals bijv. besdragende boomen, en maakt op den daarvoor bevattelijken en met eenige botanische kennis uitgerusten nieuwkomer een indruk alsof hij zich op een andere planeet bevindt. Zeer zonderling is bijv. de neiging tot verhouting van stengels. Zoo stond ik eenmaal voor een wel 20 M. hoogen boom, die roodbloeiend als een fakkel in de blauwe lucht stak. Dichterbij gekomen bleek het een verwant van onze zuring te zijn. Ook geïmporteerde gewassen krijgen deze neiging tot verhouting, zoo bijv. onze kool, die eerst een houtig stammetje vormt, waarvan de bladeren snel weer afvallen en dan daarbovenop een, gewoonlijk vrij armoedig, kooltje. Boerenkool ziet er dan uit als een zonderlinge miniatuur-palm. Van oorspronkelijke zoogdieren vindt men er alleen vleermuizen en een speciaal ras van onzen egel, de vogelwereld is zeer rijk, ook aan endemismen, waarvan de beroemde blauwe vink uit de pijnbosschen van Gran Canaria en Tenerife en de laurierduif van Gomera wel de bekendste zijn. Slangen komen niet voor, daarentegen veel hagedissen, alle behoorend tot endemische soorten of rassen. Het meeste ziet men een prachtig blauw ras van Lacerta ocellata, terwijl de coleopteroloog bij zijn zoeken onder steenen dikwijls de beide Gecko-soorten en ook wel eens een der merkwaardige skinkachtige hagedissen met naar het rudimentaire neigende pooten tegenkomt. Van amphibiën komt er alleen de gewone boomkikvorsch voor, die waarschijnlijk is ingevoerd. Daarentegen wemelt de klasse der *Arthropoda* van endemismen, waaronder zeer primitieve vormen (trouwens is niet ook de egel een primitief zoogdier?). Van de lagere dieren weet ik niet veel af, maar ook daaronder bevinden zich endemische soorten.

Van de aldus verzamelde kennis deelde ik zooveel aan mijn vrouw mede als zij voor haar verzamelwerkzaamheid noodig had. Zij vertrok begin Februari en ik scheepte mij einde Maart in. In dien tusschentijd had mijn vrouw reeds op allerlei plaatsen van het eiland Gran Canaria verzameld en daarbij een groot doorzettingsvermogen getoond, want de mentaliteit der Spanjaarden was toen nog een zoodanige, dat zij vrouwen zonder begeleiding niet met rust lieten. Haar kennis van de taal hielp haar echter door alle moeilijkheden heen, waarbij eenige krachtige scheldwoorden een groote rol speelden. Eens toen zij een indringerig heerschap op die wijze zijn vet gegeven had, kreeg zij te hooren: „Usted habla muy bien castellano!"

Mijn eerste indruk van Gran Canaria was niet zoo gunstig: kale heuvels, die op aschhoopen geleken, zoo goed als zonder plantengroei, vlak achter de huizen van de havenbuurt kale witte duinen en op den voorgrond wat stoffige palmen. Mijn vrouw vertoefde in Santa Brigida, ongeveer 500 M. boven Las Palmas en op weg daarheen begon de vegetatie weelderiger te worden naarmate wij klommen. In het hotel aangekomen toonde mijn vrouw mij met trots het resultaat van haar arbeid. Wij bleven nog eenige dagen op Gran Canaria en reisden toen naar Tenerife. De boot vertrok te middernacht van den Puerto de la Luz, zoodat wij direct te kooi gingen. Het was een scheepje van nog geen 400 ton en hoewel het mooi weer was wiegde de lange deining van den Atlantischen Oceaan dit notedopje toch zoodanig, dat wij telkens tegen elkaar zeiden: „Zijn we nu nog niet in den hemel?" of: „Zijn we nu nog niet op den zeebodem?" 's Morgens om 6 uur nam deze beproeving een einde

en konden wij te Santa Cruz aan wal stappen. Men had ons de vallei van Orotava als verblijf aanbevolen en dit stemde met Humboldt's enthousiaste beschrijving, zoodat wij per auto verder reisden. De weg gaat direct in serpentines 600 M. naar boven naar La Laguna, prachtig oud Spaansch stadje, vandaar nog 200 M. hooger naar Tacoronte om dan geleidelijk te dalen naar Puerto Orotava, dat aan de N.W. kust ligt. Daar namen wij onzen intrek in hotel Martinez aan het uiteinde van den schilderachtigen barranco van denzelfden naam. Barranco's zijn nauwe dalen met steile wanden door afstroomend regenwater in de vulkanische tuf uitgesleten. In hun benedenloop zijn ze steeds droog, daar al het water boven in kleinere en grootere dalversperringen wordt opgevangen om voor bevloeiing der cultures te dienen. De hoofdbron van bestaan waren toen de bananen. Met verdere reis- en landbeschrijvingen zal ik U niet vermoeien, tenzij ze bij het vertellen der entomologische- en andere avonturen noodig zijn. Al verzamelende maakten wij tochten in alle richtingen vanuit Orotava, maar tot een bestijging van de Piek kwamen wij niet, daar dat toenmaals nog een zeer kostbare onderneming was. die, wilde men er goed van profiteeren, minstens 3 dagen in beslag nam.

Ik wilde echter ook wel eens aan de Z.O.-zijde van het eiland verzamelen, doch de eenige logeergelegenheid daar was het sanatorium te Guimar met vele longlijders, zoodat wij liever wilden trachten in één dag heen en weer te komen. Nu was er in Puerto Orotava een zekere H e r n a n d e z, die eenige malen per week met een 7-persoons Hudson bij wijze van autobus heen en weer reed naar Santa Cruz. Dien vroegen wij om raad en hij beloofde ons een auto te zullen aannemen te Santa Cruz, die gereed zou staan om ons naar Guimar verder te rijden en weer zoo tijdig terug te brengen, dat H e r n a n d e z ons in zijn wagen mee terug kon nemen. Zoo gezegd, zoo gedaan : op een morgen kwam H e r n a n d e z ons om 6 uur halen en bij aankomst te Santa Cruz stond er een keurige auto met een in smetteloos wit gekleeden chauffeur klaar en H e r n a n d e z vertelde ons, dat hij met dezen de tocht naar Guimar had afgemaakt voor 60 peseta's, alles inbegrepen. Aangezien in mijn Engelsche reisgids voor die reis 80 peseta's was uitgetrokken, was ik erg tevreden. Onderweg werd hier en daar gestopt om te verzamelen. Bij de eerste gelegenheid vroeg de chauffeur aan mijn vrouw of „su padre" professor was. Over het laatste was ik gevleid, over het eerste bedroefd, want hij zag dus heel wat meer dan 10 jaar leeftijdsverschil tusschen ons.

Wij passeerden den geweldigen lavastroom van 1706 uit den Monte Arafo, die zelfs nu nog geheel zwart ziet omdat er nauwelijks eenige plantengroei op gedijt, terwijl ik het vorig jaar den lavastroom van 1906 uit den Vesuvius had gezien, die toen al geheel groen zag. Een groot verschil in de soort lava ! In Guimar aangekomen stopten wij niet in het dorp, want het sanatorium bleek 600 M. hooger te liggen en was slechts bereikbaar langs een zeer slechten weg. De chauffeur was van plan weer in het dorp te gaan eten maar wij vonden dit een hard gelag en aangezien de hotelhouder er geen bezwaar tegen had, dat hij in het sanatorium bleef eten mits wij het gewone menu voor hem betaalden (dit kostte den bescheiden prijs van f 1.20 in Nederl. geld), werd dat zoo overeengekomen. Wij zorgden, dat hij wat te drinken kreeg bij het eten, een kopje koffie toe en een cigaret en verder lieten we hem maar slapen tot 4 p. m., het afgesproken uur van vertrek. Voor en na het eten hebben wij ijverig verzameld. Toen wij bij het sanatorium terug kwamen vertelde de waardin ons, dat een landgenoot, die ons Nederlandsch had hooren spreken, ons verlangde te zien. Het bleek een t.b.c.-patient te zijn, die in het laatste stadium der ziekte te bed lag. Hij huilde van aandoening toen hij landgenooten zag en vertelde ons dat hij door eigenzinnigheid niettegenstaande waarschuwing daar terecht gekomen was en nu hij be-

merkte, dat de droge en dikwijls stoffige atmosfeer met veel wind hem meer kwaad dan goed deed, in zijn hulpeloosheid geen reisgelegenheid kon vinden om naar het vaderland terug te keeren. Hij smeekte ons om hem te helpen. Nu was het in dien tijd heel moeilijk om van de Canarische eilanden weg te komen, want de booten kwamen meestal vol bezet uit het Zuiden te Las Palmas of Santa Cruz aan, zoodat men altijd vooraf zijn terugtocht moest dekken wilde men er niet tot in het midden van den zomer gestrand blijven. Wij konden op dat oogenblik niet anders doen dan hem beloven, dat wij ons best zouden doen en het is ons inderdaad gelukt hem kort na ons vertrek een reisgelegenheid te bezorgen, zoodat hij ten minste in het vaderland gestorven is.

Wij kwamen op tijd in Santa Cruz terug bij den wagen van Hernandez en toen ik onzen chauffeur zijn 60 peseta's overhandigde gaf hij mij met breeden armzwaai 10 peseta's terug zeggende in het Spaansch : „U heeft mij als een gentleman (letterlijk edelman) behandeld, ik behandel U ook als een gentleman, ik zou aan een Spanjaard niet meer dan 50 peseta's gerekend hebben, dus betaalt U ook niet meer." Hernandez vertelde ons, dat de chauffeur buitengewoon gevoelig was voor onze bemoeiing met zijn welzijn. „De toeristen zijn hier altijd Engelschen en die trekken zich niets van het lot van hun chauffeurs of gidsen aan en kunnen er ook niet mee praten." Er was dus wel een verschil in mentaliteit, want wij hadden het vanzelfsprekend gevonden.

Inmiddels was mijn echtgenoote aangesproken door een vrouwtje, dat haar met alle geweld haar dochter, niet ouder dan 12 of 13 jaar, als dienstbode wilde opdringen en toen mijn vrouw haar vertelde, dat zij heelemaal in Holland woonde, zeide : „Dan neemt U haar daar maar mee naar toe, zij zal U goed dienen". Als het 1944 was geweest zouden wij het stellig gedaan hebben. Dit zijn een paar kijkjes op het Canarisch volkskarakter. Maar nu komt er nog een. Hernandez reed met ons en nog 2 passagiers den 600 M. stijgenden weg naar La Laguna op en is al bijna boven als hij zich voor zijn hoofd slaat en zegt : „Nu had ik beloofd Señor Gutierrez in Santa Cruz af te halen en heb het vergeten, dus ga ik terug. Gaat U mee terug of zal ik U eerst in La Laguna ergens afzetten waar U thee kunt drinken ?" De passagiers opteerden voor het laatste en eerst na 3 kwartier kwam Hernandez met zijn vergeten Señor weer aanzetten. Onderweg nam hij bij wijze van kostelooze lift nog een oud vrouwtje met een karabies op. Zoowel op de heen- als op de terugreis stonden wij wel eens angst uit want Hernandez redeneerde steeds druk met zijn handen en liet het stuur wel eens geheel los en als men dan terzijde in een afgrond van eenige honderden meters kijkt op den bodem waarvan de zee bruist, is dat niet bepaald geruststellend. Het was al stikdonker toen wij in Puerto Orotava terugkeerden.

Tot de gasten in het hotel behoorden ook twee Duitsche professoren. Een daarvan, die in gezelschap was van zijn echtgenoote, kwam uit Freiburg i. Br., waar hij zoölogie doceerde. Zijn opdracht was om de verzameling van het natuurhistorisch museum aldaar weer wat aan te vullen daar deze geleden had door een bomtreffer. Hij had op Lanzarote o.a. een kameel gekocht en was er nu op uit nog een haai te bemachtigen, maar dit bleek niet gemakkelijk, daar er „officieel" geen haaien bij de kust van Tenerife voorkomen (om de badgasten niet te verschrikken). Op zekeren nacht werden wij wakker door vele voetstappen naar het hotel gevolgd door gefluister onder ons raam. „Daar heb je de haai", zei ik tegen mijn vrouw, stapte het bed uit en ging naar beneden. En inderdaad, daar was de professor al aan het parlevinken met de visschers, die den kolossalen visch gebracht hadden. Hij trachtte ze aan het verstand te brengen, dat het nu te laat was, want dat hij dien dag van Santa Cruz naar Hamburg moest vertrekken en het beest dus niet meer kon

praepareeren. Daar namen de visschers natuurlijk geen genoegen mee, want zij konden de haai bezwaarlijk als schelvisch of tonijn verkoopen. Ik trad als bemiddelaar op en bood aan den haai te praepareeren als de professor mij het noodige materiaal wilde geven. Hij nam het dankbaar aan, de haai werd betaald en in den kelder van het hotel gebracht. Al vroeg in den ochtend kreeg ik een vlijmscherpe zaag, eenige kisten, stroo en een paar liter formaline. De kisten waren van binnen met zink bekleed en hadden een bijzondere sluiting. Reeds om 9 uur vertrok de professor en ik ging aan het werk om de haai in vieren te zagen en in vier kisten te verpakken in stroo, overvloedig gedrenkt in formaline. Het laatste heeft mij menigen traan gekost, maar ten slotte is het heele zaakje in goeden toestand te Freiburg aangekomen.

Na een veertiendaagsch verblijf op Tenerife reisden wij terug naar Gran Canaria, wederom op het schommelbootje, en namen in Puerto de la Luz onzen intrek in een Spaansch hôtel garni, denkende den volgenden dag met de „Zeelandia" te kunnen vertrekken, maar bij den agent informeerende vernamen wij, dat de boot minstens drie dagen vertraging had. Het was mij niet onwelkom, want nu konden er nog eenige excursies worden gemaakt en wilde ik niet rusten, voordat ik ook op Gran Canaria de fauna van de Euphorbia canariensis had onderzocht. Ik had n.l. op dat eiland nog geen enkel voor mij bereikbaar exemplaar gezien, terwijl ik op Tenerife lang had moeten zoeken voordat ik er vond met doode en stervende takken. Zoo gingen wij dan per auto naar Melanara, want tusschen Telde en Melanara komt een oude lavastroom tot bijna aan de kust, die, volgens twee Zweedsche jongelui, die op het eiland woonden en ons op die excursie vergezelden, weelderig begroeid was met de kandelabervormige Euphorbia. Het werd een zeer geslaagde excursie. Bij Melanara bood de woestijnachtige vlakte met veel bloeiende Mesembryanthemum's en de zonderlinge Sonchus spinosus, door Prof. Schröter de plantaardige egel genoemd, een verrassenden aanblik.

De resultaten van deze eerste reis wezen uit, dat het eiland Gran Canaria nog maar gebrekkig doorzocht was wat de coleoptera betreft, zoodat wij besloten daarheen een tweede reis te ondernemen en nu in een ander seizoen. Zoo vertrokken wij in September 1927 wederom met het s.s. Gelria van de Kon. Holl. Lloyd en verzamelden ongeveer 6 weken op Gran Canaria, in welken tijd wij nochtans slechts een groot derde deel van het eiland grondig konden doorzoeken. Ook ditmaal werden wij door Miss Scott Allen vergezeld. Wij namen onzen intrek in Towers Hôtel gelegen aan de Bahia Confital aan een zandstrand en dichtbij de duinen, wier fauna ik in de eerste plaats bestudeeren wilde. Wij hadden een buitenkansje door het feit, dat in hetzelfde hôtel de echtgenoote logeerde van den commandant der troepen, die op de Isleta gelegerd waren. Die Isleta is een oude vulkaan, vroeger een afzonderlijk eilandje, maar thans door een uitlooper van de duinen met het hoofdeiland verbonden. Zijn lavastroomen vormen in zee de riffen, die de Bahia confital tegen al te hevigen golfslag beveiligen. Deze Isleta nu is streng verboden militair terrein en dientengevolge is de plantengroei er ongestoord, waarnaar ik reeds bij ons eerste bezoek watertandend door een kijker had gespied. Wij maakten kennis met de commandante, die een Canarische van geboorte bleek te zijn en deze vertelde ons, dat haar vader, eigenaar van een bananenplantage boven Las Palmas, aan slapeloosheid leed en nu al 3 nachten achtereen niet geslapen had. Daar ik eenige buisjes Bromural-pastilles bij mij had, gaf ik haar zoo'n buisje met de verzekering dat dit middel haar vader stellig zou doen slapen. Den volgenden dag vertelde zij ons opgetogen, dat haar vader goed en lang geslapen had en vroeg, of zij ons geen tegendienst kon bewijzen. Toen kwam ik voor den

dag met mijn verzoek om op de Isleta te mogen verzamelen en haar echtgenoot willigde dit prompt in.

Het bleek echter weldra, dat mijn vrouw mij niet zou kunnen vergezellen omdat zij geen schoeisel had. dat tegen de scherpe lava ook maar een kwartier stand zou houden. Dus ging ik alleen en werd aan de poort in den muur, die de Isleta van Puerto de la Luz afsluit, ontvangen door een sergeant, die de Engelsche taal machtig was en mij zou begeleiden. Hij ontlastte mij van mijn zwaren rugzak en dat bleek spoedig een weldaad, want de hitte op de schaduwlooze lava was ontzettend en al klauterende over de messcherpe brokken kwam mij het lijden der schipbreukelingen op de Galápagoseilanden in de gedachten, dat zoo treffend in het boek van B e e b e beschreven is. Mijn sterke schoenen waren dan ook aan flarden toen de excursie geëindigd was, maar de buit was rijk vooral aan E u p h o r b i a-insecten, waaronder een nog onbeschreven *Coccinellide*, waarvan de naaste verwanten in Australië te huis zijn, een pendant dus van de primitieve Rhynchofoor *Aglycyderes setifer* Westw., waarvan de naaste verwanten tot de fauna resp. van Nieuw Zeeland en van Nieuw Caledonië behooren. Mijn begeleider merkte op, dat ik in de bijzondere gunst van den commandant scheen te staan, want hij mocht mij alles laten zien, zelfs de verborgen luchtafweerbatterijen. Ook voor mijn lichamelijk welzijn was gezorgd, want de sergeant had een aantal thermosflesschen met koelen drank bij zich.

Door aanbeveling van Don Bernardo d e l a T o r r e kregen wij toegang tot het landgoed „Osorio" waartoe een uitgestrekt kastanjewoud behoort. Het stond er vol met prachtige B o l e t e n, vermoedelijk een bijzonder ras van e d u l i s. Aan het slot van onze welgeslaagde excursie laadden wij onze auto vol met de heerlijke champignons en teruggekeerd in Towers Hotel kondigden wij den waard aan, dat hij nu „mushrooms" op het menu kon zetten. Hij trok eerst een bedenkelijk gezicht, maar toen ik hem verzekerde, dat ik de volle garantie op mij nam voor de gevolgen, werd het plan uitgevoerd. Mijn vrouw ging in de keuken om den kok verschillende wijzen van toebereiding te leeren en twee dagen lang hebben alle gasten tweemaal per dag van mushrooms gesmuld en onze voorraad was zelfs groot genoeg geweest voor een derden dag als niet de kok het restant in de warme keuken in plaats van in den kelder had laten liggen. Uit wetenschappelijk oogpunt is merkwaardig, dat er geen enkele aangevreten boleet bij was, noch kevers, noch dipteralarven, evenmin slakken waren erin of erop te vinden.

Na deze excursie besloten wij tot een grondige verkenning van wat er overgebleven was van het majestueuse woud El Doramas, dat met zulke enthousiaste bewoordingen door V i e r a y C l a v i j o is beschreven en waarvan nog een fraai gedeelte aanwezig was toen W e b b en B e r t h e l o t in 1836 het eiland bezochten. Wij namen daartoe onzen intrek in wat zich als hôtel des bains van Azuaje aandiende, gelegen in het bovengedeelte van den barranco van dien naam in het westelijk gedeelte van Gran Canaria op ongeveer 800 M. hoogte. Het hôtel bleek te bestaan uit een prachtige eetzaal en een bar, maar de logeerkamers waren holen in de vulkanische tuf uitgehouwen, zonder deuren of vensters. Voor de onze, waarheen wij langs een trap moesten opklimmen was nog een veranda gedekt met gegolfd plaatijzer, die een prachtige plaats voor mijn photeclectors bleek op te leveren. Ik had er twee medegenomen, die daar beide voortdurend in werking waren. Het terrein in de onmiddelijke nabijheid was prachtig, want een, zelfs na den drogen zomer nog zeer waterrijke, beek stortte zich vanaf een op bijna 1400 M. gelegen hoogvlakte in drie trappen naar beneden, telkens fraaie watervallen vormend. Hoewel er van het laurierenwoud daar ter plaatse niets meer over was, bestond er toch een rijke flora en fauna langs de oevers, die mij vele

zeldzame, zelfs een paar voor de wetenschap nieuwe soorten opleverden. De uit den aard der zaak vrij arme waterkeverfauna der Canarische eilanden was er, op enkele soorten na, compleet vertegenwoordigd.

Op onze tochten ontmoetten wij herhaaldelijk een schaapherder met zijn kudde, die voor ons werk groote belangstelling toonde en waarmede wij zoo goed en zoo kwaad als het ging ons onderhielden. Zooals alle Zuiderlingen sprak hij veel met zijn handen, waarbij mij opviel, dat die zeer zindelijk en ook mooi gevormd waren, zoodat ik tegen mijn vrouw gekscherend opmerkte: „Dat is geen echte schaapherder maar een heer die voor schaapherder speelt." Nu bleek hij ook wel een „proprietario" te zijn want hij noodigde ons in zijn huis, dat keurig en zindelijk was en tracteerde ons op versche vijgen van een stokouden vijgeboom in welks afgestorven takken ik weer heel wat buit maakte. Hij vroeg ons o.a. wat voor vreemde landslui wij toch waren, die zoo ver den barranco inklauterden, want hoewel het hôtel altijd vol was en er bovendien iederen Zondag een paar autobussen vol dagjesmenschen uit Las Palmas kwamen, wandelde er toch nooit iemand verder dan 50 passen van het hôtel weg, zoodat de prachtige watervallen voor al die bezoekers terra incognita bleven. Mijn vrouw kiekte den schaapherder met zijn kudde en toen zij hem vroeg, hoe zij hem een exemplaar kon adresseeren, antwoordde hij: „O, U zet maar el pató Azuaje". Wij keken elkaar een beetje beduusd aan, totdat mijn vrouw zich herinnerde. dat in het Canarisch dialect dikwijls zoowel de *s* als de *r* niet worden uitgesproken. Hij bedoelde dus el pastor: de herder, de naam deed er niets toe. Het aantal familienamen is trouwens zeer beperkt op de Canarische eilanden, het wemelt er van Hernandez en Gutierrez en zelfs van De Béthancourts, afstammelingen van den eersten veroveraar in Spaanschen dienst, de Franschman De Béthancourt. De waard van het hôtel heette ook Gutierrez en was niet alleen een ondernemend maar ook een zeer royaal heerschap. Hij had een sigarenfabriek in Las Palmas, maar toen daar het hôtel Santa Catalina failliet ging kocht hij een deel van den inventaris en begon daarmede dit hôtel bij de bron van Azuaje. Weliswaar bestond er reeds een goede badgelegenheid bij deze zwavel- en koolzuurhoudende warme bron, maar men moest er in holen in de rotsen kampeeren. Van het hôtel is echter niet meer dan een eetzaal met keuken en een bar gebouwd en de logeergelegenheid bleef even primitief. Alleen zette Señor Gutierrez behoorlijke bedden in de rotsholen. De gebruikers der baden waren hoofdzakelijk dames, die op deze eilanden erg aan rheumatiek en jicht schijnen te lijden. Overigens moest hij het van den Zondag hebben. Dan was de groote eetzaal stampvol. Door de week niet meer dan de hoogstens 10 gasten die er konden logeeren. In den namiddag zat Gutierrez eenzaam in zijn bar op zijn guitar te tokkelen. Kwam er dan een van de mannelijke gasten voorbij dan werd die naar binnen geroepen en op borrels getracteerd. Ook de baden en het water uit de bron als drinkkuur waren vrij. Toen ik eens de opmerking maakte, dat zijn hôtel op die wijze een weinig lucratief zaakje was, haalde hij de schouders op en zeide: „Ach wat wilt U met zulke logeerkamers", waarop ik weer: „Waarom bouwt U het hôtel niet af?" en hij: „Kapitaal op en niemand wil zich met mij associeeren". Later hoorde ik van mijn vriend de la Torre toen deze mij eens in Renkum kwam opzoeken, dat het ook inderdaad met Gutierrez' financiën spaak geloopen is.

Op een paar uur gaans afstand van Azuaje bij het gehucht Los Tillos vonden wij de droevige overblijfselen van het laurierenwoud, kolossale stompen, sommige van 6 M. omtrek, van de stammen van Laurus canariensis, waarvan eenige nog weer frissche spruiten vertoonden, maar andere geheel waren afgestorven met losse schors en ver-

molmd hout. Wat daaronder en daarin te vinden was overtrof mijn stoutste verwachtingen, terwijl ook onder steenen goeden buit werd gemaakt, o.a. 4 ex. eener *Carabide*, behoorende tot een nog onbeschreven genus. Alleen van dit betrekkelijk kleine terrein verkregen wij 5 voor de wetenschap nieuwe soorten.

Eenige dagen daarna verhuisden wij weer naar Towers Hôtel. Er was daar inmiddels een Engelschman aangekomen, die zich beklaagde, dat hij 's nachts door muskieten geplaagd werd. M.i. moest dit inbeelding zijn want wij hebben nergens op de Canarische eilanden last van muggen gehad, maar ik besloot een grap met hem uit te halen en beloofde hem een onfeilbaren helper tegen muskieten in zijn kamer te brengen. Wij gingen dien dag de duinen maar weer eens exploreeren en ik had al spoedig een flinken volwassen g e c k o van de groote soort te pakken, dien ik 's avonds in zijn kamer losliet. Om een uur of elf hoorden wij een heidensch spektakel, dat het heele personeel te hulp riep „against a hideous poisonous animal." Ik snelde er gauw heen, want ik wilde niet, dat mijn gecko het slachtoffer van de grap zou worden, maar merkte weldra, dat daarvoor geen gevaar bestond aangezien niemand er een vinger naar durfde uit te steken. Tot algemeene geruststelling had ik weldra den gecko met een net aan een langen stok in veilige bewaring genomen en ik heb hem den volgenden dag weer losgelaten.

Wij maakten nu nog talrijke excursies per auto in de Monte boven Santa Brigida, deze uitstrekkende tot Lagunetas op 1500 M. hoogte. Verschillende voor de wetenschap nieuwe soorten zoowel van *Coleoptera* als van *Hemiptera* werden gevonden. Ten slotte wilde ik nog een tocht maken naar de Bahia de Gando aan de Oostkust waar toen nog een uitgestrekt onbewoond gebied was*), maar ik vond geen enkelen chauffeur bereid ons daarheen te brengen. Nu is het huren van een stationneerende taxi in Las Palmas een eigenaardig iets, omdat deze meest allemaal particuliere luxe-auto's zijn. Om n.l. de hooge belasting op particuliere auto's te ontduiken, wordt de wagen op naam van den chauffeur als taxi aangegeven en om de camouflage volkomen te maken, wordt de wagen gestationneerd en ook inderdaad verhuurd als de werkelijke eigenaar hem niet zelf noodig heeft, maar het spreekt vanzelf dat de chauffeurs order hebben om er een beetje voorzichtig mede te zijn. Dit alles vernam ik eerst later, maar op dit tijdstip begreep ik niet waarom ik geen auto naar Gando kon krijgen. Ik klaagde mijn nood aan Don Bernardo d e l a To r r e. Deze vertrok geen spier van zijn gezicht, maar zeide eenvoudig: „Morgenochtend staat mijn auto om 6 uur voor uw hotel en zal U naar Bahia de Gando brengen". En zoo vertrokken wij dan nog vóór zonsopgang met een prachtigen luxewagen. Tot een eind voorbij Telde volgden wij den Camino real, die zelfs geasfalteerd is, maar daarna sloegen wij af in oostelijke richting en hield al weldra elk spoor van een weg op. Wij hotsten en botsten door de M e s e m-woestijn en nu begreep ik waarom ik geen chauffeur gevonden had, die mij er heen wilde brengen en ook welk een onschatbaren vriendendienst Don Bernardo ons bewees door zijn wagen en vooral zijn banden eraan te wagen. Ik heb dan ook later een nieuwen *Asaphidion* naar hem genoemd. Na eenigen tijd kwam de zee in het gezicht en werd de auto geparkeerd in de schaduw van de barakken, die daar in de eenzaamheid zijn gebouwd voor het geval, dat pest of cholera eens mochten uitbreken. Wij maakten dien dag wederom vier voor de wetenschap nieuwe soorten buit. Het was nu zoo langzamerhand November geworden, in de hoogere regionen was het blad reeds gevallen en dus werd de thuisreis aanvaard. Onze pleegdochter bleef achter, aangezien zij, die onder de leiding van mijn vrouw heel wat

*) Gando is later vlieghaven geworden, zoodat de rust er nu wel gestoord zal zijn.

talenkennis had opgedaan, daar een betrekking had gevonden. Zij heeft ook nog verder voor mij verzameld en zelfs nog een nieuwe soort ontdekt. Het heeft vier jaren geduurd, voordat de resultaten van deze reis geheel bewerkt waren. Deze omstandigheid, andere reisplannen en onze verhuizing naar Heemstede waren oorzaak, dat wij eerst in 1935 de Islas Canarias terug zagen. Ditmaal in een talrijk gezelschap entomologen, waaronder de leden van onze vereeniging B. H. Klynstra en Dr. Willemse. De reis werd ondernomen na afloop van het congres te Madrid en sloot aan op een reis door het zuiden van Spanje zoodat wij te Cadiz scheep gingen.

Twee dagen daarna kwamen wij in den vroegen morgen te Las Palmas aan en onmiddellijk werd een excursie gemaakt naar een der hoogste punten van het eiland, de Cruz de Tejeda op bijna 1700 M. Onderweg werden reeds hier en daar de auto's verlaten om te verzamelen. Het einddoel bleek een zeer interessant terrein, waar, vooral onder steenen, vele zeldzame soorten te vinden waren. Mijn vrouw deed echter de beste vangst, want zij ontdekte eenige holen, die in den zomer gebruikt werden om er het vee in te stallen, dat dan op deze hoogvlakte geweid wordt en daarin vond zij o.a. eenige exemplaren van den zeldzamen *Carabus coarctatus* Brullé en wel een nog onbeschreven, geheel zwarte kleuraberratie. Vriend Klynstra was natuurlijk vuur en vlam en doodgelukkig, dat er één naar zijn vangflesch mocht verhuizen. Op den terugweg werd eerst bij Lagunetas halt gehouden waar aan de beek *Nebria currax* Woll. werd gevonden, niet meer verzameld sinds Wollaston's tijd, en daarna bij het hotel te Santa Brigida, waar ik alle coleopterologen in de gelegenheid stelde om *Dactylotrypes Uyttenboogaarti* Egg. te vangen in de afgevallen Canarische dadels. 's Avonds was er een galadiner, ons aangeboden door het Provinciaal Bestuur en door den Alcalde en daar wachtte mij een eenigszins pijnlijke verrassing. Prof. Jeannel, die als vertegenwoordiger van de Fransche regeering de tafelrede zou houden, was door plotselinge ongesteldheid verhinderd en naar rangorde was ik nu de eerste aan bod komende regeeringsvertegenwoordiger en zoo heb ik daar dan voor den vuist weg een redevoering in het Fransch moeten houden, minder knap dan mijn vrouw, die aan het groote galadiner in Madrid in 5 verschillende talen, allereerst in het Spaansch, gesproken had uit naam van de aan het congres deelnemende dames.

Nog dienzelfden nacht staken wij over naar Tenerife, waar mijn hartewensch, een bestijging van de Piek vervuld zou worden. Hoe dikwijls had ik vroeger niet opgezien, bewonderend maar ook verlangend naar dien geweldigen vulkaanreus, die stellig met den Fujiama in majesteit kan wedijveren. Vanuit Tower's Hotel op Gran Canaria zagen wij hem bij helder weer in allerlei belichtingen. Als zijn wolkenkrans zeer dicht was scheen zijn witte top als een marmeren tempel op de wolken te tronen en kon ik mij voorstellen hoe de sage van den Graaltempel moet zijn ontstaan. Op Tenerife hadden wij vanaf Las Mercedes gestaard naar zijn met sneeuw bedekten top, in smettelooze witheid afstekend tegen den azuren hemel en in Orotava, waar gewoonlijk de wolkenzone den berg aan het oog onttrok, hadden wij hem op een nacht in onbeschrijfelijke pracht zien schitteren in het licht van de volle maan. Nu zouden wij dan eindelijk dien berg bestijgen, wat sinds 1925 veel gemakkelijker geworden was, omdat een geasfalteerde weg gereed was gekomen tot voorbij den Portillo, den toegang tot de Cañadas boven Orotava.

Bij aankomst te Santa Cruz stonden de autobussen reeds op de kade gereed en al spoedig gingen wij op weg, begeleid door Dr. Cabrera, een Hymenopteroloog uit La Laguna, dien ik reeds van onze vorige expeditie kende. Allereerst werd een excursie gemaakt naar het laurierbosch Las Mercedes, een paar honderd meter boven La Laguna gele-

gen, waar een rijke buit gemaakt werd en ik o.a. een nieuwen *Strophomorphus* ving, welk genus van de eilanden nog niet bekend was. Ook vond ik Scrophularia's met larven van een *Cionus*, hetgeen wel ongetwijfeld die van *variegatus* Brullé zullen zijn geweest, de soort, die door Brullé tot het genus *Mononyx* (hij zal wel *Mononychus* bedoeld hebben) was gebracht. In den namiddag werd de tocht naar den Portillo voortgezet waar de noodige muilezels met personeel gereed stonden. En passant pikte ik nog gauw eenige dikke *Pimelia*'s op en toen werd opgesteqen naar de Refugio op 3000 M. hoogte waar wij zouden overnachten. In het schemerdonker kwamen wij daar aan en zochten na een haastig avondmaal bij het licht van fakkels en stormlantaarns, onze kooien op. Van slapen kwam niet veel want de muilezeldrijvers, die in de open lucht kampeerden bij een vuurtje van oud stroo en van beneden medegenomen takkenbossen, kletsten den heelen nacht en bovendien had de bergziekte een van de dames te pakken. Om 5 uur was er al weer réveil en na een eenvoudig ontbijt werd de bestijging van den top te voet begonnen. Dit was zeer vermoeiend, want men moest over een vijftal geweldige lavastroomen heenklimmen. Ik bracht het tot aan den Pilon d'azucar, den laatsten, 200 M. hoogen, aschkegel, in welks top nog een kratertje is waaruit soms zwaveldampen opstijgen, maar mijn krachten waren niet meer toereikend om tegen den telkens afbrokkelenden aschwand omhoog te komen. Het uitzicht zal daarboven echter niet veel mooier zijn geweest. Wij troffen het in zooverre niet, dat een dichte wolkenmantel tot op een hoogte van circa 1400 M. den berg omringde zoodat er van de rest van het eiland en van de kust niets te zien was. Daarentegen maakten die wolken den indruk van een zee, klotsende tegen een klein, hoog, woest en onbewoond eiland waarop wij ons bevonden. Aan onze voeten lagen de Cañadas in felle kleuren van helgele tot witte asch doorkruist van de bolle donkerbruine lijsten der lavastroomen en hier en daar met groene stippen van reusachtige, meest gebarsten, obsidiaanbommen. Over den wolkenkrans heen kijkende kon men bijna alle andere eilanden van den archipel min of meer duidelijk zien, waarbij vooral de geweldige 2400 M. hooge vulkaan van Palma opviel. Gran Canaria geleek van hieruit door den breeden en diepen barranco de Tarrajana als in tweeën gespleten.

Terwijl de rest van het gezelschap nog op den aschkegel rondkrabbelde, daalde ik weer af naar de Refugio waar ik, onder steenen, een aantal exemplaren van de alpine *Hegeter lateralis* Brullé buit maakte. In de refugio vond ik Miss Longfield, Engelsche specialiste in Odonata, nog altijd lijdende aan bergziekte en verlangend om in lager streken te komen. Toen dan ook de rest van het gezelschap terugkeerde, bood mijn vrouw aan om met haar vooruit naar den portillo te gaan en vertrokken de dames op muildieren, vergezeld van drie gidsen. De anderen bleven nog rond de refugio aan het zoeken naar dieren en planten, doch er werd daar bedroevend weinig gevonden. Tegen elf uur werd de terugtocht aanvaard, die nu, bij helder daglicht, een goed denkbeeld gaf van het geweld der vulkanische krachten en van den kleurenrijkdom der uitwerpselen.

Toen ik mijn muildier even van den stoet liet afdwalen om een huishoogen obsidiaankogel van dichtbij te bezien en daarna de file voor mij zag uitrijden, moest ik onwillekeurig denken aan een plaat uit een van Sven Hedin's reisbeschrijvingen: „De karavaan trekt door de Gobiwoestijn". Alleen moest men dan in gedachten de muildieren door kameelen vervangen. Op 2500 M. hoogte verschenen de eerste Retama's (Spartocytisus supranubis), struikjes van ijzerhard, donkerkleurig hout met talrijke groene twijgjes zonder bladeren. In Mei zijn ze bedekt met witte bloemen. Rond den portillo hebben we nog ijverig verzameld en vele goede soorten gevangen. Het is niet mijn bedoeling U een

getrouw verslag van onze excursies te geven, doch ik zal verder volstaan met het vertellen van eenige voorvallen, die tevens weer staaltjes geven van het beminnelijk karakter der Canariërs. In de eerste plaats dan weigerde de apotheker te Orotavà om eenige betaling aan te nemen voor door ons benoodigde chemicaliën en glaswerk. Dan gingen Klynstra en ik met een auto op excursie naar den Monte Bermeja, een satellietberg van den Pico de Teyde, op ongeveer 1400 M. Daar aangekomen werd ook de chauffeur voor de jacht geïnstrueerd en met een vangflesch uitgerust. Hoewel van het bosch daar ter plaatse niet veel meer was overgebleven dan Escobon-struiken (ook alweer een Papilionacae), bleek het terrein goed te zijn, vooral rijk aan *Carabus, Zabrus, Calathus* en *Hegeter*. Intusschen had Klynstra's broek, die toch al niet best meer was, nog meer schade opgeloopen. Toen wij bij de auto weer bij elkaar kwamen leverde de chauffeur vol trots aan Klynstra zijn goedgevulde vangflesch af en kreeg als belooning een zilverstuk van 5 peseta's. Na enkele minuten viel des chauffeurs oog op Klynstra's broek en hij wees daarnaar met een ontzet gezicht, waarop K. gekscherend zeide: „yo soy muy pobre", waarop de chauffeur het 5 pesetastuk weer uit zijn zak haalde en terug gaf, zeggende, dat hij zooiets van een arm mensch niet mocht aannemen En dat was van zijn kant geen grapje, want het kostte ons de grootste moeite hem ervan te overtuigen, dat het van onzen kant maar gekheid was geweest. Op een excursie naar den Monte Aguirre, gelegen in het noorden van Tenerife, geraakte Klynstra op een scherpe berggraat met zeer steile hellingen aan weerskanten. Al bukkende om onder steenen te zoeken verloor hij zijn evenwicht en zou in den afgrond gevallen zijn als niet diezelfde broek aan den stevigen tak van een laurier was blijven haken, waardoor het mij gelukte hem te grijpen en weer naar boven te helpen. Het is wel erg ondankbaar van hem geweest, dat hij die broek op de terugreis over boord heeft gezet.

Op dezelfde excursie kwamen wij op een plaats, waar houthakkers bezig waren en daar was te hunnen behoeve een tentje opgezet, waar bier verkocht werd. Een paar jongens, die met uitzondering van wat lompen vrijwel naakt waren, speelden daar en kwamen nieuwsgierig kijken wat wij uitvoerden. Zoo goed en zoo kwaad als het ging brachten wij hun dat aan het verstand en zij gaven te kennen, dat spelletje wel mede te willen doen. Dies werden zij met netten en vangflesschen uitgerust en werkelijk kwamen zij na een poos met een aardig resultaat weer te voorschijn. De oudste kreeg een zilveren peseta, maar liet die op zijn uitgestrekt handje liggen en keek ons melancholiek vragend aan. Klynstra zeide: „Zou hij het te weinig vinden?" maar ik, die de toestanden uit ervaring kende, antwoordde: „Wel neen, maar het kind heeft nog nooit een zilveren munt gezien, weet niet eens, wat dat is; wacht maar eens even dan zul je wat anders zien". Ik nam de munt weer uit het uitgestrekte handje, ging er mede naar de cantine en wisselde haar daar in 100 perro's, dat zijn koperen muntjes ter grootte van een halven cent waarop een leeuw is gestempeld. De Canariërs kennen geen leeuwen, zien het voor een hond aan en noemen het daarom perro = hond. Toen ik het wisselgeld bracht en er nu vier uitgestrekte handjes mee kon vullen, die het nauwelijks bevatten konden, maakten de jongens rechtsomkeert en renden, zonder een woord te zeggen, als hazen weg. „Wat beteekent dat?" „Wel, ze zijn te beduusd om iets te zeggen, rennen weg uit angst, dat het hun weer afgenomen zal worden en rennen vermoedelijk zoo door naar het naaste dorp of misschien zelfs naar La Laguna om snoep te koopen". Wij zelve gingen onzen dorst aan de cantine lesschen en kregen tot onze verbazing flesschen bier met een etiket: „Brouwerij Het Klaverblad, 's-Gravenhage"! Te voren had een ander lid van het gezelschap ons met onze zonderlinge assistenten gekiekt. En nu tot

slot nog een vangmethode, die ik daar ter plaatse weer toepaste, maar die mij ook vroeger reeds aan vele zeldzame soorten geholpen had. Het zeefsel, dat ik onder de struiken verzamelde of van hun bast afkrabde spreidde ik in zeer kleine porties uit in een groote, platte, blikken doos en stelde die in de volle zon. Het blik wordt dan spoedig gloeiend heet en zelfs de traagste soorten, zooals *Acalles* en *Echinodera* trachten dan met de grootste snelheid, die zij ontwikkelen kunnen, te ontkomen. Op die wijze ontgaat ons niets van wat in het zeefsel aanwezig is.

Zoo heb ik U dan, bij gebrek aan onze zomerexcursie, die dit jaar helaas achterwege moet blijven, in gedachten medegenomen op excursies naar een gebied, waarnaar ik steeds terugverlang, maar dat ik als gevolg van den chaos en de armoede, die deze oorlog veroorzaakt, wel niet meer terug zal zien. Ik hoop, dat jongeren aan dit terrein, waarvan nog steeds groote gedeelten niet of slecht doorvorscht zijn, opnieuw hun aandacht zullen wijden en dat dan wederom een Nederlander zijn naam moge verbinden aan de kennis van de geheimzinnige fauna der Atlantische eilanden.

Heemstede, Adriaan Pauwlaan 8.

Eenige interessante vangsten in het Noorden

door

W. L. BLOM[1])

Op 24 Juli 1943 ving ik te Roden (Dr.) een exemplaar van *Porthesia chrysorrhoea* L. (= *similis* Fuessl.), den Donsvlinder, dat op de *bovenzijde* der voorvleugels precies dezelfde zwarte vegen bezat, welke anders bij deze soort aan de *onderzijde* der vleugels waargenomen worden. Trouwens deze groote, zwartgrijze driehoek was bij dit dier aan de onderzijde der voorvleugels eveneens aanwezig.

Dit jaar, 18 Mei 1946, ving ik te Roden een nog weeke, pas uitgekomen *Hydrillula palustris* Hb., extra vroeg (cat. L e m p k e vermeldt 29-5 tot 15-6) en nieuw voor het Noorden.

29 Mei 1946 te Glimmen *Phragmataecia castaneae* Hb., eveneens vroeg (cat. L e m p k e 5-6 tot 30-7) en nieuw voor het Noorden.

24 Aug. 1946 een vijftal *Celaena haworthii* Curt., waaronder de f. *erupta* Frr. te Peize (veen). Jammer genoeg vond ik de goede plaats pas aan het einde van den vliegtijd maar na diverse vergeefsche tochten is vijf stuks op één avond niet slecht en veel belovend voor de toekomst.

Groningen, Westerbinnensingel 3[A] I, 25 November 1946.

Een zeldzame afwijking van *Porthesia chrysorrhoea* L. (= *similis* Fuessl.)

door

R. WESTERNENG.

Op 28 Juli 1946 ving ik te Castricum op de terreinen van het P.W.N. in de nabijheid van de z.g. Karpervijver een exemplaar van den Donsvlinder, dat in rust was tegen een helmstengel. De voorvleugels van dit exemplaar waren echter geheel zwart bestoven. De heer B. J. L e m p k e, wien ik deze vangst meldde, bevestigde, dat het inderdaad een zwart bestoven exemplaar van *chrysorrhoea* was. Tevens deelde hij mij nog mede, dat dit, voor zoover hem bekend, de tweede vangst van deze afwijking in Nederland was.[2])

Zaandam, Rosmolenstraat 108 A, Oct. 1946.

[1]) Zie ook het volgende artikel.
[2]) Zie ook het voorafgaande artikel.